

Vladimir Bartol: *Alamut*

„Nič ni resnično, vse je dovoljeno.“

Jaka Čop

18. november 2024

Bartolov *Alamut*, v času svojega nastanka zelo necenjen roman, je danes eden najbolj priljubljenih in prevedenih slovenskih romanov oz. slovenskih knjig nasploh. Tudi avtor sam se s svojo jasnovidno napovedjo, da bomo ta roman ljudje razumeli šele 50 let po njegovi smrti, verjetno ni nadejal takšnega uspeha knjige, kot ga je ta deležna danes. Sprva se zdi, da nas roman ponese daleč v zgodovino, a se ob branju hitro zavemo, da je roman nemara res še bolj aktualen v današnjem času in bo verjetno takšen (na žalost) ostal še vrsto let. Skozi cel roman je vidno avtorjevo občudovanje Nietzscheja: „Potem ko je Buda umrl, se je njegova senca še stoletja videla v jami – ogromna, grozljiva senca. Bog je mrtev, toda glede na človeško naravo bodo verjetno še tisočletja obstajala jame, v katerih bo senca boga vidna. In mi – mi moramo še vedno poraziti njegovo senco.“ Senca o kateri je govoril Nietzsche, senca boga, predstavlja enega najnevarnejših orožij v človeških rokah že vse od svojega nastanka dalje. In prav na nevarnost takšnega orožja v napačnih rokah nas knjiga najbolj očitno opozarja.

V romanu je predstavljena resnično raznolikega mešanica tem, od zgodovinskih do fantastičnih, pa tudi globoko filozofskih in moralnih. Čeprav je morda na trenutke jezikovno nekoliko preveč moderen in malce neroden, je branje izjemno tekoče. Opisi pokrajin so raznoliki, značaje likov pa spoznavamo postopoma. Začne se počasi z zelo natančnim zgodovinskim opisom urjenja, harema in vojske – še posebej hurij (rajskih deklic) in fedaijev (izobraženih in najzvestejših vojakov, ki so pripravljeni umreti na ukaz). Potem pa najprej počasi ob učenju deklet in fantov tudi sami spoznavamo nekatere filozofske poglede. Kasneje pa vse hitreje skozi njihova dejanja vidimo tudi moralne probleme, ki jih tovrstna ravnanja prinesejo s seboj. Skozi usta njihovih nadrejenih pa slišimo filozofske utemeljitve zanje. Zgodba pri vsem tem resda temelji na resničnih zgodovinskih osebnostih, a se moramo tudi zavedati, da je velik del napisanega avtor dopolnil s svojo domišljijo. Knjiga nam kljub temu podaja natančen vpogled v svet organizirane religije oziroma še pomembneje možnosti njene zlorabe. Kajti glavna ideja, morda najbolje opisana s citatom pokojnega Stevena Weinberga: „Brez religije bi imeli dobre ljudi, ki bi delali dobre stvari, in slabe ljudi, ki bi počeli slabe stvari. Toda za to, da bi dobri ljudje počeli slabe stvari, je potrebna religija,“ je bila gotovo izrabljena. Tako v knjigi kot v zgodovini izmailske vere in še prenekaterih drugih ver. Ni je druge sile, ki bi ljudi gnala tako radostno v smrt kot vera, ki obljublja neskončne nagrade, seveda nadvse prikladno šele po smrti.

Skozi delo spremljamo pretežno Hasana Ibn Sabo, poglavarja Alamuta in samooklicanega izmailskega preroka. Ko ga srečamo prvič, mislimo, da je njegov glavni cilj le osvoboditi Iran Seldžukov. Dlje kot napredujemo v zgodbi, vse bolj odkrivamo, kako zahrbtnen, manipulativen in proti koncu celo kako megalomanski je in kako velike so njegove

prave ambicije. Zavladati želi svetu, želi si biti na Zemlji to, kar je Alah v nebesih. In za doseganje svojih ciljev ne izbira sredstev. Skozi lastno ustvarjeno podobo preroka zavrača mladeniče in jih s pranjem možganov spreminja v živa bodala – hašašine, ki se bodo namesto njega pognali v smrt, ciljali na visoke glave in s tem rušili države. V Hasanovih razlogih in utemeljevanjih lahko prepoznamo številne Nietzschejeve ideje, predvsem koncept volje do moči. Vsa svoja dejanja utemeljuje povsem sofistično – z dovolj prepričevanja postane vsaka nelogična trditev vsaj na prvi pogled logična. Pošiljanje fedaijev v smrt opraviči, češ da bodo umrli blaženi in se ne bodo nikdar zavedali prevare. Ubili se bodo celo z veseljem, saj jih je ukanil v obstoj raja, kamor naj bi se po smrti vrnili. Na koncu besnemu Tahirju, ki ga je spregledal, razloži vrhovni izrek izmailcev: „Nič ni resnično, vse je dovoljeno.“ Ta izrek popolno zaobjame njegovi glavni filozofiji, ki se kažeta skozi celotno zgodbo: nihilizem in volja do moči. Naši čuti nas varajo, zato do prave resnice ne moremo, kar pomeni, da za nas ne obstaja. Zato verjame v nič – popolno odsotnost kakršniholi moralnih vrednot. In zaradi tega mu je po lastni utemeljitvi dovoljeno vse, saj ve, da za njegova dejanja ne bo nikakršnih posledic. To pravico pa ima, ker je spregledal, da je bog mrtev in da ga je v tem primeru on sam (zase) ubil.

Knjiga nas (sploh mlade) bralce na zelo berljiv način ozavešča o možnostih ne samo manipulacij, temveč tudi utemeljevanja lastnih laži in vere v lastni prav. Hkrati pa na izvrsten način prepleta filozofske, moralne, zgodovinske in etične teme ter problematizira z vplivom vere pa tudi pojmom absolutne morale. Za slednjo Hasan sicer pravi, da ne obstaja, in tu se z njim strinjamo, toda ne v njegovem nihilističnem razumevanju neobstoja kakršnekoli morale. Temveč v tem, da je naša današnja morala nastala na podlagi razmišljanj in pogovorov med nami ljudmi, pa tudi našega prirojenega čuta za prav. Prav gotovo pa ni absolutna – spreminja se skupaj z družbo. Samo razmislite, kakšna je bila sprejemljiva morala še v času izida romana. Bartolov *Alamut* vleče vzporednice s sedanjim in preteklim svetom in nas predvsem opozarja na to, da bodo ljudje, ki bodo želeli najti razloge za še tako okrutna dejanja, te vedno tudi našli. Še huje pa je, da bodo takšna dejanja poskusili upravičiti. Zagotovo pa bo *Alamut*, dokler boga ne bomo ubili prav vsi, vedno aktualno branje. Zato ga lahko resnično priporočimo vsakomur.